

Kendilik Algısı ve Saldırganlık Arasındaki İlişki: Yalnızlığın Aracı Rolü

Hatice Odacı¹*, Çiğdem Berber Çelik²*

ÖZET:

Kendilik algısı ve saldırganlık arasındaki ilişki: Yalnızlığın aracı rolü

Amaç: Bu araştırma kapsamında üniversite öğrencilerinde kendilik algısı ve saldırganlık arasındaki ilişkide yalnızlığın aracı rolü incelenmiştir.

Yöntem: Araştırmanın çalışma grubunu, Türkiye'nin kuzeyinde yer alan bir devlet üniversitesinin farklı fakültelerinde öğrenim görmekte olan 215 kız, 209 erkek toplam 424 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Sosyal Karşılaştırma Ölçeği, Saldırganlık Ölçeği, UCLA Yalnızlık Ölçeği ve Demografik Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırmanın analizleri için SPSS 23.00 istatistik programından yararlanılmıştır.

Bulgular: Bu çalışmada değişkenler arasındaki ilişkiler Pearson korelasyon katsayısıyla, ilişkideki aracılık etkisi hiyerarşik regresyon analiziyle ve aracılığın anlamlı olup olmadığı ise Sobel testi ile analiz edilmiştir. Araştırma bulguları kendilik algısı ile saldırganlık arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki, kendilik algısı ile yalnızlık arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki ve saldırganlık ile yalnızlık arasında ise pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonucunda ise, kendilik algısının saldırganlığın %1.2'sini açıkladığı, ikinci aşamada ise kendilik algısı ve yalnızlığın saldırganlığın %8.3'ünü açıkladığı görülmüştür. İkinci aşamada kendilik algısının saldırganlık üzerindeki yordayıcı etkisinin tamamen ortadan kalkması ile yalnızlığın bu ilişkiye tam olarak aracılık ettiği ortaya çıkmaktadır.

Sonuç: Yalnızlığın aracı rolünün anlamlı düzeyde olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Sobel testi sonuçları bu aracılık ilişkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Anahtar kelimeler: kendilik algısı, saldırganlık, yalnızlık, üniversite öğrencisi, aracılık

Journal of Mood Disorders (JM00D) 2017;7(4):219-25

ABSTRACT:

Correlation between self-perception and aggressiveness: the mediating role of loneliness

Objective: The mediating role of loneliness in the correlation between self-perception and aggression was examined among university students.

Methods: The study group comprised a total of 424 students, 215 female and 209 male, attending different schools at a state university in Northern Turkey. The data collection tools included the Social Comparison Scale, Aggression Questionnaire, UCLA Loneliness Scale, and Demographic Information Form. SPSS 23.0 for Windows was used for all statistical analyses.

Results: A negative significant correlation between self-perception and aggression, a negative significant correlation between self-perception and loneliness, and a positive significant correlation between aggression and loneliness were found. Hierarchical regression analysis results indicated that self-perception accounted for 1.2% of aggression, while in the second stage self-perception and loneliness accounted for 8.3% of aggression. In the second stage with the full removal of the predictive effect of self-perception on aggression, loneliness was revealed to be a full mediator of this correlation.

Conclusions: Sobel test results indicated that the mediating role of loneliness was at significant levels in mediating this correlation.

Keywords: aggression, self-perception, loneliness, university student, mediation

Journal of Mood Disorders (JM00D) 2017;7(4):219-25

¹Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Anabilim Dalı, Trabzon, Türkiye
²Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Rize, Türkiye

Yazışma Adresi / Corresponding Author: Çiğdem Berber Çelik, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, 53200 Çayeli/Rize, Türkiye

Elektronik posta adresi / E-mail address: cigdem.berbercelik@erdogan.edu.tr

Geliş tarihi / Date of received: 1 Kasım 2017 / November 1, 2017

Kabul tarihi / Date of acceptance: 21 Kasım 2017 / November 21, 2017

Bağınıtı beyanı: H.O., Ç.B.Ç.: Yazarlar bu makale ile ilgili olarak herhangi bir çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Declaration of interest: H.O., Ç.B.Ç.: The authors reported no conflicts of interest related to this article.

GİRİŞ

İnsan yaşamını olumsuz etkileyen bir davranış biçimi olarak saldırganlık, başka bir kişiye zarar vermeyi amaçlayan eylemler olarak bilinmektedir. Başkalarına zarar veren her davranışın saldırganlık kapsamına girdiği de söylenemez (1). Saldırganlıkta, başka kişileri fiziksel ya da sözel olarak incitme ya da mala zarar verme kastı taşıyan bir davranış söz konusudur. Kasıt taşımayan bir davranış saldırganlık olarak nitelendirilemez (2). Saldırganlığın tanımında eylemin bizzat kendisi ve eylemde bulunan kişinin niyetinin vurgulanması çok önemlidir. Bu bilgilerden yola çıkarak saldırganlık, başkalarını incitme ya da onlara zarar verme niyetiyle yapılan her türlü davranış ya da eylem olarak tanımlanabilir (3). Düşmanlık, şiddet, zorbalık ve öfke gibi kavramlar çoğu zaman saldırganlığın yerine kullanılabilir de bu kavramlar altında saldırganlığın yaygın ifade edildiği biçimleridir (4). Saldırganlık temelinde acı, can sıkıntısı, endişe, kaygı, baskı, korku, öfke, aşırı sinir duyarlılığı, düşmanlık, kin, nefret gibi birçok duyguyu barındırmaktadır (5).

Saldırganlığın nereden kaynaklandığına yönelik farklı görüşler bulunmaktadır. Freud, saldırganlığın insanların biyolojik yapılarında var olan, engellenmiş libidodan kaynaklanan bir içgüdü olduğunu savunmaktadır (6). Freud'un görüşlerine karşı çıkan Adler, saldırganlığı engellenme olarak değil, bireyin kendi ihtiyaçlarını karşılama isteğinden kaynaklanan ve yerine getirilemeyen sorumluluklar karşısında başvurduğu akılcı olmayan davranış biçimleri olarak ele almaktadır. Horney'de Adler gibi saldırganlığı doğuştan getirilen bir güdü olmadığını, bireyin olumsuz anne-baba tutumları sonucunda kendini düşman bir dünya içinde yalnız görerek temel anksiyeteyi geliştirdiğini vurgulamaktadır. Ayrıca Horney düşmanca tepkileri yani saldırgan davranışları, nevrotik anksiyetenin yarattığı gerilime tepki olarak bireyin geliştirdiği bir çözüm yolu olarak değerlendirmektedir (7). Davranışçılar ise saldırganlığı içsel faktörler yerine dışa dönük davranışlarla açıklamaya çalışmaktadırlar. Bandura (8) saldırganlığın çevresel faktörler sonucu öğrenilen ve önlenemez bir davranış olduğunu ileri sürmektedir. Bandura, saldırganlığın biyolojik faktör rolünü kabul etmekle birlikte, sosyalleşme sürecinde çocukların doğrudan ya da dolaylı yoldan ödüllendirilerek saldırganlığı öğrendiklerini öne sürmektedir. Saldırganlık davranışını açıklamada en çok kabul gören görüşlerden biri olan engellenme hipotezine göre ise saldırganlık, bir gereksinim veya sürmekte olan bir

faaliyetin engellenmesidir. Bu engelleme ile kişilerin sınırlandırılması veya yapmak istemediklerini yapmalarının istenmesi saldırganlığa neden olmaktadır (9).

Her yaklaşım saldırganlığı farklı kaynaklarla açıklamaya çalışsa da saldırganlık, genel olarak zarar verici bir eylem biçimidir. Bu nedenle saldırganlığın ilişkili olduğu kontrol edilebilir sosyal etmenlerin belirlenmesi büyük önem taşımaktadır. Saldırganlığın ortaya çıkmasında özellikle bilişsel ve duygusal faktörlerin düzenleme ve kontrol etme noktasında önemli olduğu vurgulanmaktadır (10). Kendilik algısı, benlik saygısı (11,12), narsizm (13), akılcı olmayan inançlar, bilişsel çarpıtmalar (14), denetim odağı (15) gibi bilişsel değişkenler ve düşmanlık, öfke, depresyon, anksiyete, yalnızlık (16-19) gibi duyuşsal değişkenlerin saldırganlıkla ilişkili olduğu bilinmektedir.

Saldırganlık davranışının ortaya çıkmasında yalnızlık ve kendilik algısı önemli duyuşsal ve bilişsel kavramlar olarak düşünülmektedir. Kendilik algısı, kişinin, diğer kişilerden gelen geri bildirimler, pekiştirmeler ve atflarla birlikte, tecrübeleri ve çevreyi yorumlamalarıyla biçimlenen, kendisi hakkındaki bakış açıdır (20). Tüm bu bilgilerin değerlendirilmesi sonucunda birey kendisine yönelik olumlu veya olumsuz bir algı oluşturmaktadır (21). Olumlu kendilik algısına sahip bireylerin öz güvenleri ve değerlilik duyguları güçlüdür; kişiler arası ilişkilerde ve sosyalleşme konusunda aktiftirler; yeni durumlara ve süreçlere uyum düzeyleri yüksektir. Baskın kişilik özellikleri onların sosyal süreçleri daha iyi kullanmasına ve kişisel olarak öne çıkmasına katkı sağlar. Olumsuz benlik algısına sahip bireyler ise, bedensel kimliklerini reddetmeye ve kendilerini istenmeyen, değersiz kişiler olarak görme eğilimindedirler, özgüvenleri ve yeterlik inançları düşük olduğundan daha sessiz ve içe dönmüştürler (22,23). Sosyalleşme noktasında sıkıntı yaşayan bu bireyler yalnızlığı daha fazla yaşamaktadırlar. Yalnızlık ise bireyin diğer insanlara ihtiyaç duyduğunu hissetmesi ile başkalarından ne kadar uzak olduğunu fark ettiği anda yaşadığı duygusal bir durum olarak tanımlanmaktadır (24). Araştırmalar yalnızlık hisseden bireylerin sosyal becerilerinin gelişmediğini ve diğer insanlara ilişkin beklentilerinde kötümser olduklarını göstermektedir (25). Bu noktada, yalnızlık hisseden bireylerin başkalarına yönelik algılarının olumsuz olduğu görülürken kendilerine yönelik algılarının da olumsuz olduğu bilinmektedir. Üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışma, olumsuz benlik algısına sahip öğrencilerin yetersiz sosyal becerilere sahip olduklarını düşündüklerini, diğer bireylerin kendilerini olumsuz algılayacaklarını

beklediklerini ve kendilerini yalnız hissettiklerini göstermiştir (26).

Birbiri ile ilişkili olan kendilik algısı ve yalnızlığın saldırganlık üzerinde de etkili olduğu görülmektedir (27-29,19). Fromm (30), saldırgan davranışların daha çok bireysel zayıflık, güçsüzlük, çaresizlik ve yalnızlıktan kaynaklandığını ve bireyin benliğinin çevre tarafından ezilmesini engellemek için gösterdiği mücadele olduğunu belirtmiştir. Bu görüşü destekler nitelikteki Thomas ve Smith (31)'in araştırmasında, öğrenciler okulda kavga çıkarma, okula silah getirme gibi şiddet içeren davranışlarda bulunanlar ile bu davranışlarda bulunmayanlar olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. İki grup karşılaştırıldığında saldırganlık eğilimi taşıyan grubun sınıf arkadaşları tarafından sevildiklerini düşünmedikleri, yalnız oldukları, okuldaki disiplini adaletsiz olarak algıladıkları görülmüştür.

Saldırganlık, kişinin kendisine ve çevresine zarar veren bir davranış olarak görüldüğü için saldırganlığın altında yatan faktörlerin açıklanması bu araştırmayı önemli kılmaktadır. Özellikle sosyal ilişkilerin ve arkadaşlıkların daha önemli hale geldiği üniversite yıllarında öğrencilerin sorunlarını saldırgan davranışlara başvurmadan çözmeleri istenen bir durumdur. Fakat saldırgan eğilimlerle nasıl başa çıkacağını bilmeyen öğrencilere verilecek psikolojik yardımlarda söz konusu davranışın altında yatan nedenlerin bilinmesi gereklidir. Böylece daha etkili ve sağlıklı başa çıkabilme programlarının oluşturulması sağlanacaktır. Kendilik algısı ve yalnızlığın saldırganlığın ortaya çıkmasında önemli değişkenler olduğu düşünüldüğünden bu çalışma yapılmıştır. Bu araştırmanın amacı, kendilik algısı ve saldırganlık arasındaki ilişkide yalnızlığın aracı rolünü ortaya koymaktır.

YÖNTEM

Katılımcılar

Araştırmanın katılımcıları, Türkiye'nin kuzeyinde yer alan bir devlet üniversitesinin farklı fakültelerinde öğrenim görmekte olan 215 kız, 209 erkek toplam 424 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Öğrencilerin 56 (%13.2)'si diş hekimliği, 30 (%7.1)'u eczacılık, 123 (%29)'ü eğitim, 75 (%17.7)'i mimarlık, 50 (%11.8)'si tıp, 38 (%9)'i mühendislik ve 52 (%12.3)'si iktisadi ve idari bilimler fakültesinde öğrenimlerine devam etmektedirler. Öğrencilerin yaşları 17 ile 23 arasında değişmekte olup yaş ortalaması 18.69 (Ss: 0.98)'dur.

Veri Toplama Araçları

Verilerin toplanması için Saldırganlık Ölçeği, Sosyal Karşılaştırma Ölçeği, UCLA Yalnızlık Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

Saldırganlık Ölçeği: Buss ve Perry (32) tarafından geliştirilen ve 2000 yılında güncellenen ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışması Can (33) tarafından yapılmıştır. 34 maddeden oluşan ölçeğin; fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık ve dolaylı saldırganlık bölümlerinden oluşan 5 alt boyutu bulunmaktadır. 5'li likert tipinde olan ölçekten alınabilecek en düşük puan 34 en yüksek puan 170'dir. Ölçeğin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .91, alt boyutlar için sırasıyla 0.83, 0.59, 0.73, 0.74 ve 0.54'tür. Test tekrar test güvenilirlik katsayısı 0.85, alt boyutlar için 0.85, 0.69, 0.74, 0.81 ve 0.74'tür.

Sosyal Karşılaştırma Ölçeği: Ölçek, kişinin başkaları ile kıyaslandığında kendini çeşitli boyutlarda nasıl gördüğüne ilişkin algılarını belirlemeye yönelik bir kendini değerlendirme ölçeğidir. Allan ve Gilbert (34) tarafından geliştirilen ölçek iki kutuplu 5 özellikten oluşmaktadır. Türkçe formu Şahin ve Şahin (35) tarafından gerçekleştirilmiş ve başarılı-başarısız özelliği eklenerek 6 maddelik bir form elde edilmiştir. Geliştirilen bu ölçek bir çalışmada kullanılmış ve depresif belirtileri yüksek ve düşük olan grupları başarılı bir şekilde ayırt edebildiği görülmüştür. Daha sonra boyut sayısı artırılarak şu anda kullanılan 18 maddelik form elde edilmiştir. 6'lı Likert tarzında puanlanan bir ölçektir. Yüksek puanlar olumlu benlik şemasına, düşük puanlar ise olumsuz benlik şemasına işaret etmektedir. Ölçeğin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .89 olarak bulunmuştur. Ölçüt bağıntılı geçerlik için Sosyal Karşılaştırma Ölçeğinin Beck Depresyon Envanteri ile korelasyonu -0.19, Kısa Semptom Envanterinin alt ölçekleri ile korelasyonları 0.14 ile -0.34 arasında bulunmuştur.

UCLA Yalnızlık Ölçeği: Russel, Peplau ve Ferguson (36) tarafından geliştirilen University of California Los Angeles Yalnızlık Ölçeği'nin (UCLA), daha sonra Russel, Peplau ve Cutrona (37) tarafından tüm maddeleri tekrar gözden geçirilerek maddelerin yarısı olumlu, yarısı olumsuz hale dönüştürülmüştür. Türkçe uyarlama çalışmaları Demir (38) tarafından yapılan ölçek 4'lü Likert tipi olup, ölçekten alınabilecek en yüksek puan 80, en düşük puan ise 20'dir. Testin geçerlik yöntemi Beck Depresyon Envanteri ile kriter geçerliği tabanlıdır, korelasyon katsayısı 0.82'dir. Güvenirlik ça-

Tablo 1: Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar, Ortalamalar, Standart Sapmalar

Değişkenler	Kendilik algısı	Yalnızlık	Saldırganlık
Kendilik algısı	1		
Yalnızlık	-0.38**	1	
Saldırganlık	-0.12*	0.29**	1
Ortalama	80.27	35.03	76.98
Ss	13.86	10.24	23.56

*p<0.05, **p<0.01

lışmaları test tekrarı yöntemi ile yapılmıştır. Güvenirlik katsayısı 0.94'tür. Ölçeğin bu çalışmadaki Cronbach alpha katsayısı 0.82 olarak bulunmuştur.

Demografik Bilgi Formu: Araştırmacılar tarafından hazırlanan formda cinsiyet, yaş, öğrenim görülen fakülte gibi demografik bilgilere ulaşılabilecek sorulara yer verilmiştir.

İşlem

Üniversite öğrencilerinden veri toplamak için öncelikle ilgili kurumdan gerekli izinler alınmıştır. Uygulamalar Türkiye'nin kuzeyinde bulunan bir devlet üniversitesinin lisans düzeyinde farklı fakültelerinde öğrenim gören öğrencilerle gruplar halinde yürütülmüştür. Tesadüfi örnekleme yöntemine göre öğrencilere sınıf ortamında çalışma hakkında bilgi verilerek ölçme araçları dağıtılmıştır. Hazırlanan Gönüllü Katılım Formu ile katılımcılara katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğu belirtilmiş, katılımcıların da onayları alınmıştır. Öğrencilerden sağlıklı veriler elde etmek için uygulama öncesinde ölçekleri nasıl doldurmaları gerektiğine ilişkin gerekli açıklamalar yapılmıştır. Ölçeklerin yanıtlanma süresi ortalama 30 dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi

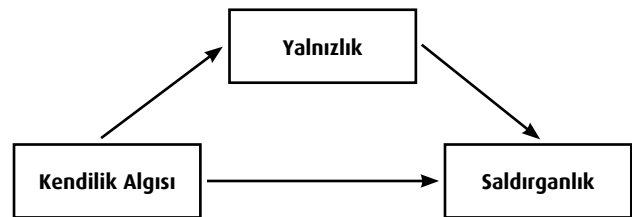
Verilerin analizi için SPSS 23.0 istatistik programı kullanılmış olup tanımlayıcı ve çıkarımlı istatistik tekniklerinden yararlanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkiler Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısıyla, ilişkideki aracılık etkisi hiyerarşik regresyon analiziyle ve aracılığın anlamlı olup olmadığı ise Sobel testi ile analiz edilmiştir.

BULGULAR

Araştırmada kendilik algısı ve saldırganlık arasındaki ilişki de yalnızlığın aracı olup olmadığını belirlemek için hiyerar-

şik regresyon ile aracılık analizi yapılmıştır. Burada, kendilik algısı yordayıcı, saldırganlık yordanan ve yalnızlık ise, aracı (mediator) değişken olarak ele alınmıştır. Baron ve Kenny (39)'ye göre bir aracılık analizi için dört koşul gereklidir. Birincisi yordayıcı değişken aracı değişkenle ilişkili olmalıdır. İkincisi, yordayıcı değişken ile yordanan değişken ilişkili olmalıdır. Üçüncüsü, bu eşitlikte yordayıcı değişkenin kontrol edilmesiyle, aracı değişken ile yordanan değişken ilişkili olmalıdır. Dördüncüsü, yordayıcı ve yordanan değişken arasındaki ilişkiye aracı değişken girdiğinde bu ilişki ya anlamlı düzeyde düşmeli (kısmi aracılık) ya da ilişki artık anlamlı düzeyde olmamalıdır (tam aracılık). Bu doğrultuda araştırmada Baron ve Kenny'nin üç ölçütünün de sağlandığı görülmüştür. Buna göre, yordayıcı değişken (kendilik algısı) ile yordanan değişken (saldırganlık) ve aracı değişken (yalnızlık) arasındaki korelasyonların anlamlı olduğu bulunmuştur (bkz. Tablo 1).

Yalnızlık değişkeninin aracı rolünü sınamak amacıyla, katılımcılardan elde edilen verilere ayrı ayrı hiyerarşik regresyon analizi uygulanmıştır. İlk aşamada kendilik algısı, ikinci aşamada ise yalnızlık regresyon analizine sokulmuştur. Regresyon analizlerinin işaret ettiği yol (path) grafiği, Şekil 1'de yer almaktadır.

Şekil 1: Path Diyagramı

Yapılan analiz sonucunda, kendilik algısı değişkeninin saldırganlık toplam varyansının %1.2'sini açıkladığı görülmüştür. İkinci aşamada ise, yalnızlık değişkeninin yordamaya katılmasıyla, saldırganlık üzerinde açıklanan toplam

Tablo 2: Saldırganlığın Yordanmasında Yalnızlığın Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcı Değişken	Saldırganlık						
	B	β	t	p	R ²	ΔR^2	F
Aşama 1 Kendilik algısı	-0.21	-0.12	-2.50	0.013	0.01	0.01	6.24
Aşama 2 Kendilik algısı	-0.02	-0.01	-0.28	0.778	0.08	0.08	18.97
Yalnızlık	0.65	0.28	5.59	0.001			

varyans %8.3'e yükselmiştir (bkz., Tablo 2). İndirgenmiş (reduced) modele göre, yalnızlık eşitliğe sokulmadan önce, kendilik algısı, saldırganlık ile anlamlı ve negatif yönde ilişki göstermiştir ($\beta = -0.12$, $p < 0.05$). Tüm (full) modelde ise, yalnızlık eşitliğe sokulduktan sonra, kendilik algısı ile saldırganlık arasındaki ilişki anlamlılığını kaybetmiştir ($\beta = -0.01$, $p > 0.05$). Bu bulgu, yalnızlığın kendilik algısı ile saldırganlık arasındaki ilişkide tam aracılık rolünün olduğunu göstermektedir ($\beta = -0.28$, $p < 0.05$). Yalnızlık değişkeninin aracılık rolünün anlamlı olup olmadığını belirlemek için istatistiksel olarak test edilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda yapılan Sobel Testi analizi sonucuna göre, yalnızlığın ($z = -4.67$, $p < 0.01$), kendilik algısı ve saldırganlık arasında aracı değişken olabileceği istatistiksel olarak da görülmektedir.

TARTIŞMA

Bu çalışmada alan yazın ışığında aktarılan bilgiler göz önünde bulundurularak, üniversite öğrencilerinde kendilik algısı ve saldırganlık arasındaki ilişkide yalnızlığın aracı rolünün incelenmesi amaçlanmıştır.

Yapılan analizler sonucunda ilk olarak, kendilik algısı olumsuzlaştıkça saldırganlığın arttığı yönünde bir sonuç ortaya çıkmıştır. Çalışmanın bu bulgusu doğrultusunda alan yazın incelendiğinde; olumsuz benlik algısı yanında düşük benlik saygısı ve narsizm gibi kendilik algısı ile ilişkili değişkenlerin de saldırganlıkla ilişkili oldukları görülmektedir (22,27,40-43,15). Kendilik algısı erken yaşlardan itibaren gelişmeye başlar; anne baba desteğinin olumsuz olması, çevreden gelen olumsuz geri bildirimler ve yaşantılar kişinin kendi özelliklerini olumsuz algılamasında etkilidir (44,45). Kendilik algısı olumsuz olan kişiler başkaları tarafından çok kolay yönlendirilen, kolay şekilde engellenmişlik hissedenen, anti sosyal davranışlara sahip, zayıf kişisel uyumu olan, yetenek ve ilgilerini yeterince kullanamayan özelliklere sahiptirler (46). Kişinin kendisini olumsuz algılaması bir takım olumlu özellikleri görmesini engellemekte ve bu engellenmişlik hissi kişiyi sınırlandırılmakta ve saldırganlığa

neden olabilmektedir (9).

Araştırmanın bir diğer bulgusunda yalnızlığın kendilik algısı ve saldırganlık arasındaki ilişkiye tam aracılık ettiği ortaya çıkmıştır. Diğer bir ifadeyle, kendilik algısının yalnızlığı, yalnızlığın ise saldırganlığı yordadığı görülmektedir. Yapılan araştırmalar, olumsuz kendilik algısına ve düşük benlik saygısına sahip bireylerin daha yalnız olduklarını (47,48); yalnızlığın ise düşmanlık, öfke, fiziksel ve sözlü saldırganlığa yol açtığını (49,16,29,19) göstermektedir. Buradan hareketle kendilik algısı olumsuz olan kişiler anti sosyal davranışlar gösteren yani kişilerarası ilişkilerde sorun yaşayan bireyler olduğu söylenebilir. Bu durum kişinin kendini sosyal ortamlardan ve ilişkilerden izole etmesine yalnız kalmasına neden olabilmektedir. Kendini olumsuz algılamının beraberinde getirdiği aslında istenmeyen davranışlar kişinin kendini sınırlamasına engellenmişlik hissetmesi ile sonuçlanabilir. Bu noktada, engellenme hipotezi ile doğru orantılı olarak engellenme hissi kişiyi kısıtlamakta ve saldırgan davranışların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Sonuç olarak yapılan araştırmada yalnızlığın kendilik algısı ve saldırganlık arasındaki ilişkide aracı rol oynadığı belirlenmiştir. Saldırganlık, kişilerarası ilişkilerde problem yaratan ve kabul edilmeyen bir davranış şeklidir. Öfke, kızgınlık, düşmanlık, aşırı sinirlenme gibi saldırganlık eğilimlerinin altında yatan faktörlerin tespit edilmesi sorunla başa çıkma noktasında önemli hale gelmektedir. Bu bağlamda özellikle saldırgan davranışlar sergileyen öğrencilere sunulacak psikolojik yardım hizmetinin içeriğinin oluşturulmasında bu çalışmanın sonuçlarının yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Bu araştırma üniversite öğrencilerinde kendilik algısı ve saldırganlık arasındaki ilişkide yalnızlığın aracı rolünü açıklamakla birlikte bazı sınırlılıklara da sahiptir. Bunlardan ilki, bu araştırmanın katılımcılarının Türkiye'de bir devlet üniversitesine devam eden öğrencilerden oluşması bulguların genellenebilirliğini sınırlandırmaktadır. Konu ile ilgili gelecekte yapılacak çalışmalarda üniversiteye devam etmeyen gençlerle ya da üniversiteye devam etmeyen gençlerle

beraber üniversiteye devam eden gençlerin de kullanılması önerilmektedir. Böylece farklı iki grup arasında karşılaştırma imkanı sağlanmış olacağı ve dolayısıyla daha kapsamlı bilgilere ulaşılabileceği düşünülmektedir. İkincisi, verilerin toplandığı ölçüm araçlarının kendini bildirimine dayanıyor olması ve ilişkilerin korelasyonel nitelikte olması da araştırmanın bir diğer sınırlılığıdır. Üçüncüsü, çalışmada kullanılan ölçeklerin kesim puanları yoktur, gelecekteki çalışmalarda kesme puanı bulunan ölçme araçlarının kullanılması

belki sonuçların daha net ifade edilmesini sağlayabilir. Ayrıca kullanılan istatistiki tekniklere bağlı olarak değişkenler arasındaki ilişki, tek yönlü olarak ele alınarak neden-sonuç bağlamında açıklanmaya çalışılması da bir sınırlılık olarak görülmektedir. Son olarak, bu çalışmada sınırlı bireysel ve psikolojik değişkenler ele alınmıştır, gelecekteki çalışmalarda kültüre ve aileye ilişkin değişkenler ele alınarak özellikle Türk gençlerinin saldırganlık eğilimlerinin nedenlerini açıklamada daha detaylı bilgiler sağlanabilir.

Kaynaklar:

1. Anderson A, Bushman BJ. Effects of violent video games on aggressive behavior, aggressive cognition, aggressive affect, physiological arousal, and prosocial behavior: a meta-analytic review of the scientific literature. *Psychol Sci.* 2001;12(5):353-9. [\[CrossRef\]](#)
2. Atkinson RC, Atkinson R, Smith EE, Bem DJ, Hoeksema SN. Psikolojiye giriş. Alogan Y (Çeviren) Ankara: Arkadaş Yayınevi; 2012.
3. Freedman JL, Sears DO, Carlsmith JM. Sosyal psikoloji. Dönmez A (Çeviren) Ankara: İmge Yayınları; 1988.
4. Fassino S, Daga GA, Piero A, Leombruni P, Rovera GG. Anger and personality in eating disorders. *J Psychosom Res.* 2001;51(6):757-64. [\[CrossRef\]](#)
5. Köknal Ö. Bireysel ve toplumsal şiddet. İstanbul: Altın Kitaplar Basımevi; 1996.
6. Eron LD. Theories of aggression: From drives to cognitions. In Huesmann LR, ed. *Aggressive behavior: Current perspectives.* New York: Plenum; 1994. [\[CrossRef\]](#)
7. Geçtan E. Psikanaliz ve sonrası. İstanbul: Remzi Kitabevi; 1990.
8. Bandura A. *Aggression: A social learning analysis.* New York: Prentice-Hall Inc; 1973.
9. Berkowitz L. *Aggression: It causes, consequences and control.* New York: McGraw-Hill; 1993.
10. Kaukiainen A, Björkqvist K, Lagerspetz K, Österman K, Salmivalli C, Rothberg S, et al. The relationships between social intelligence, empathy, and three types of aggression. *Aggressive Behavior.* 1999;25(2):81-9. [\[CrossRef\]](#)
11. Garofalo C, Holden CJ, Zeigler-Hill V, Velotti P. Understanding the connection between self-esteem and aggression: The mediating role of emotion dysregulation. *Aggress Behav.* 2016;42(1):3-15. [\[CrossRef\]](#)
12. Rill L, Baiocchi E, Hopper M, Denker K, Olson LN. Exploration of the relationship between self-esteem, commitment, and verbal aggressiveness in romantic dating relationships. *Communication Reports.* 2009;22(2):102-13. [\[CrossRef\]](#)
13. Li C, Sun Y, Ho MY, You J, Shaver PR, Wang Z. State narcissism and aggression: The mediating roles of anger and hostile attributional bias. *Aggress Behav.* 2016;42(4):333-45. [\[CrossRef\]](#)
14. Huesmann LR, Guerra NG. Children's normative beliefs about aggression and aggressive behavior. *J Pers Soc Psychol.* 1997;72(2):408-19. [\[CrossRef\]](#)
15. Wallace MT, Barry CT, Zeigler-Hill V, Green BA. Locus of control as a contributing factor in the relation between self-perception and adolescent aggression. *Aggress Behav.* 2012;38(3):213-21. [\[CrossRef\]](#)
16. Buelga S, Musitu G, Murgui S, Pons J. Reputation, loneliness, satisfaction with life and aggressive behavior in adolescence. *Span J Psychol.* 2008;11(1):192-200. [\[CrossRef\]](#)
17. Lawrence E, Yoon J, Langer A, Ro E. Is psychological aggression as detrimental as physical aggression? The independent effects of psychological aggression on depression and anxiety symptoms. *Violence Vict.* 2009;24(1):20-35. [\[CrossRef\]](#)
18. Storch EA, Bagner DM, Geffken GR, Baumeister AL. Association between overt and relational aggression and psychosocial adjustment in undergraduate college students. *Violence Vict.* 2004;19(6):689-700. [\[CrossRef\]](#)
19. Yount MA. Loneliness, lack of perceived social support and the development of anger in adolescents. Unpublished master thesis, California State University, Fullerton. Donn: 2000.
20. Shavelson RJ, Hubner JJ, Stanton GC. Self-Concept: Validation of construct interpretations. *Review Educational Research.* 1976;46(3):407-41. [\[CrossRef\]](#)
21. Albarracín D, Wyer RS Jr. The cognitive impact of past behavior: Influences on beliefs, attitudes, and future behavioral decisions. *J Pers Soc Psychol.* 2000;79(1):5-22. [\[CrossRef\]](#)
22. Baumeister RF, Campbell JD, Krueger JI, Vohs KD. Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles? *Psychol Sci Public Interest.* 2003;4(1):1-44. [\[CrossRef\]](#)
23. Loos ME, Alexander PC. Differential effects associated with self-reported histories of abuse and neglect in a college sample. *Journal of Interpersonal Violence.* 1997;12(3):340-60. [\[CrossRef\]](#)
24. Copel LC. Loneliness: A conceptual model. *J Psychosoc Nurs Ment Health Serv.* 1988;26(1):14-9.
25. Gerson AC, Perlman D. Loneliness and expressive communication. *J Abnorm Psychol.* 1979;88(3):258-61. [\[CrossRef\]](#)

26. Jones WH, Freeman JE, Goswick RA. The persistence of loneliness: Self and other determinants. *Journal of Personality*. 1981;49(1):27-48. [\[CrossRef\]](#)
27. Donnellan MB, Trzesniewski KH, Robins RW, Moffitt TE, Caspi A. Low self-esteem is related to aggression, antisocial behavior, and delinquency. *Psychol Sci*. 2005;16:328-35. [\[CrossRef\]](#)
28. Lee EJ. The relationship between unstable self-esteem and aggression: Differences in reactive and proactive aggression. *The Journal of Early Adolescence*. 2014;34(8): 1075-93. [\[CrossRef\]](#)
29. Shute RH, Walsh C. Adolescents with chronic illness: School absenteeism, perceived peer aggression loneliness. *ScientificWorldJournal*. 2005;5:535-44. [\[CrossRef\]](#)
30. Fromm E. İnsandaki yıkıcılığın kökenleri. Alpogut Ş (Çeviren), İstanbul: Payel Yayın Evi; 1993.
31. Thomas SP, Smith H. School connectedness, anger behaviors, and relationships of violent and nonviolent American youth. *Perspectives in Psychiatric Care*. 2004;40(4): 135-48. [\[CrossRef\]](#)
32. Buss AH, Perry M. The aggression questionnaire. *J Pers Soc Psychol*. 1992;63(3):452-9. [\[CrossRef\]](#)
33. Can S. Validity and reliability of the scale called "Aggression Questionnaire" in Turkish population. Unpublished doctoral thesis, Gülhane Military Medical Academy, İstanbul: 2002.
34. Allan S, Gilbert P. A social comparison scale: Psychometric properties and relationship to psychopathology. *Personality and Individual Differences*. 1995;19(3): 293-9. [\[CrossRef\]](#)
35. Şahin NH, Şahin N. Adolescent guilt, shame, and depression in relation to sociotropy and autonomy. *The World Congress of Cognitive Therapy özet kitabı*, 17-21 June 1992, Toronto.
36. Russell D, Peplau LA, Ferguson ML. Developing a measure of loneliness. *J Pers Assess*. 1978;42(3):290-4. [\[CrossRef\]](#)
37. Russell D, Peplau LA, Cutrona CE. The revised UCLA Loneliness Scale: Concurrent and discriminant validity evidence. *J Pers Soc Psychol*. 1980;39(3):472-80. [\[CrossRef\]](#)
38. Demir A. UCLA Yalnızlık Ölçeği'nin geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikoloji Dergisi* 1989;7(23):14-8.
39. Baron RM, Kenny DA. The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic and statistical considerations. *J Pers Soc Psychol*. 1986;51(6):1173-82. [\[CrossRef\]](#)
40. Boden JM, Fergusson DM, Horwood LJ. Self-esteem and violence: Testing links between adolescent self-esteem and later hostility and violent behavior. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol*. 2007;42(11):881-91. [\[CrossRef\]](#)
41. Mayeux L, Cillessen AHN. It's not just being popular, it's knowing it, too: The role of self-perceptions of status in the associations between peer status and aggression. *Social Development*. 2008;17(4):871-88. [\[CrossRef\]](#)
42. Simons KJ, Paternite CE, Shore C. Quality of parent/adolescent attachment and aggression in young adolescents. *The Journal of Early Adolescence*. 2001;21(2):182-203. [\[CrossRef\]](#)
43. Walker JS, Bright JA. False inflated self-esteem and violence: A systematic review and cognitive model. *The Journal of Forensic Psychiatry and Psychology*. 2009;20(1):1-32. [\[CrossRef\]](#)
44. Griffin-Shirley N, Nes SL. Self-esteem and empathy in sighted and visually impaired pre adolescents. *Journal of Visual Impairment and Blindness*. 2005;99:276-85.
45. Kaplan LS. Self-esteem is not our national wonder drug. *School Counselor*. 1995;42: 341-5.
46. Tuttle DW, Tuttle NR. Self-esteem and adjusting with blindness. 3rd edit, Charles C Thomas Pub: Springfield IL, 2004.
47. Liu LJ, Sun X, Zhang CL, Wang Y, Guo Q. A survey in rural China of parent-absence through migrant working: The impact on their children's self-concept and loneliness. *BMC Public Health*. 2010;23:10-32. [\[CrossRef\]](#)
48. McWhirter BT, Besett-Alesch TM, Horibata J, Gat I. Loneliness in high risk adolescents: The role of coping, self-esteem, and empathy. *Journal of Youth Studies*. 2002;5(1):69-84. [\[CrossRef\]](#)
49. Al-Yagon M. On the links between aggressive behaviour, loneliness, and patterns of close relationships among non-clinical school-age boys. *Research in Education*. 2008; 80(1):75-92. [\[CrossRef\]](#)